

УДК 658:330.131

ДІАГНОСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА З ВРАХУВАННЯМ РИЗИКУ

С. Гринчуцька

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
46001, м. Тернопіль, вул. Руська 56*

У статті проаналізовано підходи до визначення діагностики, розкрито механізм діагностики підприємства з урахуванням ризику, визначено проблеми інформаційного забезпечення діагностики ризику.

Ключові слова: діагностика, механізм діагностики діяльності підприємства, інформаційне забезпечення діагностики ризику.

Ефективне функціонування суб'єкта господарювання у ринковому середовищі вимагає економічно обґрунтованого підходу до планування своєї діяльності, визначення фінансової та виробничої стратегії, аналізу та оцінки отриманих результатів. Розпізнавання, визначення характеру, ознак та виявлення причин відхилень результатів від намічених здійснюється за допомогою діагностики. Існує завдання виявлення за допомогою діагностики можливого погіршення справ (ситуація ризику) та пошуку резервів зростання ефективності на якомога ранній стадії, що в свою чергу, дозволить підприємству належним чином реагувати на зміни як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі.

Аналіз публікацій з питань економічної діагностики свідчить, що вимоги до змісту процесу діагностики, переліку об'єктів дослідження, методологічних основ проведення та узагальнення отриманих результатів діагностичних досліджень перебувають у стадії формування і неоднозначно трактуються фахівцями.

Розробка основних засад економічної діагностики здійснювалась І.О. Бланком, В.О. Василенком, Л.О. Лігоненко, Н.М. Євдокимовою, Г.О. Швиданенко та іншими науковцями.

Окремі питання економічної діагностики в процесі управління діяльністю підприємства розглядалися в працях зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: Герасимчука В. Г., Ковальова В.В., Мниха Є.В., Олексюк О.І., Соколовської З.М., Шеремета А.Д. та інших. Вагомий внесок у дослідження аспектів управління підприємствами в умовах невизначеності та ризику внесли праці Балабанова І. Т. , Вітлінського В.В., Гранатурова В. М., Лук'янової В. В., Найта Ф., Швеця А.І., Штефаніча Д.А. та інших.

Діагностика не є чимось новим в розвитку економіки вітчизняних підприємств. Економічна діагностика повинна виступати як процедура, від якої залежать подальші дії суб'єкта господарювання. Достовірна оцінка стану функціонування суб'єкта економічного процесу дозволить розробити комплекс профілактичних заходів, рекомендацій і процедур, спрямованих на поліпшення стану або попередити настання ризикованих ситуацій і подій.

На сьогодні в економічній літературі існують різні підходи до визначення діагностики. Деякі автори розглядають діагностику як складову економічного аналізу, яка дозволяє виявити причини неефективної діяльності, покращити рівень всієї економічної роботи та підвищити ефективність виробництва за результатами економічного аналізу. [1]

Деякі із авторів ототожнюють діагностику з економічним або фінансовим аналізом. Зокрема Г. Швиданенко та О. Олексик стверджують, що оскільки система діагностики базується на використанні алгоритмів, технологій, методів і показників економічного аналізу, то економічна діагностика та економічний аналіз є тотожними поняттями [2].

Схожий підхід запропоновано А. Воронковою [3]. Стверджуючи що задачі, які вирішує діагностика (встановлення й вивчення ознак, оцінка стану організаційної системи та виявлення проблем ефективного функціонування і розвитку організації, формування шляхів її вирішення) є набагато ширшими ніж аналіз, автор ототожнює діагностику з аналізом виробничої (управлінської) діяльності.

Найбільш виваженим, на нашу думку, є розгляд діагностики з позицій системного підходу. Зокрема, А. Варганов, вказує, що "на відміну від економічного аналізу, який наравлений на вивчення динаміки економічних показників, діагностика дозволяє виявляти структуру зв'язків між цими показниками, щільність та динаміку цих зв'язків" [4].

Застосування діагностичних процедур дозволяє на основі всестороннього дослідження діяльності підприємства оцінювати не лише наслідки прийняття поточних і стратегічних рішень, але й визначати можливі перспективи його розвитку. Вдосконалення економічного аналізу сьогодні все більше здійснюється в напрямку застосування діагностичних процедур і підходів.

Невизначеність ринкового середовища змушує виділяти окремі напрями діагностики в діяльності суб'єктів господарювання, оцінювати ймовірності настання певних подій. Звичними на сьогодні є діагностика фінансового стану господарюючого суб'єкта, діагностика кризи розвитку підприємства. Зростає кількість суб'єктів господарювання, готових діагностувати ризики. Для контролю ситуації підприємству необхідно мати систему діагностики, яка б, як мінімум, попереджала про виникнення ризикової ситуації, як максимум, унеможливила її виникнення, а оптимально - допомагала уникнути її.

Механізм проведення діагностичного дослідження на рівні підприємства необхідно подавати як систему елементів, призначених для перетворення вихідної інформації про стан об'єкта управління на можливі рекомендації щодо зменшення негативних впливів на об'єкт та покращення його стану.

Запровадження системи діагностики ризиків на підприємстві дозволить перейти від кількісних характеристик показників до якісної ідентифікації стану об'єкту дослідження.

Механізм діагностики підприємства з врахуванням ризику описано в працях Лук'янової В.В. [5,6] Розкрити механізм діагностики запропоновано шляхом визначення завдань та аналізу дій на кожному з етапів.

На першому (підготовчому) етапі у взаємодії з керівництвом підприємства формується мета проведення діагностики, визначається об'єкт діагностики, предмет дослідження.

Другий етап передбачає визначення та обґрунтування системи показників та побудову математичної моделі. На етапі розробляється забезпечення процесу діагностики, що включає:

- інформаційну (збір і систематизація вхідних даних про об'єкт дослідження і його окремі частини, визначення факторів ризику) процедуру;

- числовальну (перелік критеріальних показників, алгоритм їх обробки, моделі оптимізації) процедуру;

- узагальнюючу (комплексна оцінка результатів обчислення, моделі оптимізації значень показників).

Третій етап передбачає виконання різних за ступенем складності аналітичних процедур для оцінки стану підприємства. Склад конкретних процедур визначається видом діагностованих ризиків, доступності та адекватності інформації про стан невизначеності, а також можливості передбачень та оцінки ймовірності настання.

Четвертий етап передбачає кількісну та якісну ідентифікацію економічних і фінансових ризиків на основі обраної системи показників. На етапі встановлюється діагноз стану об'єкта діагностики, наявність і склад ризиків, ступінь їх загрози для підприємства та визначаються причини їх виникнення.

На п'ятому етапі формуються висновки суб'єкта управління щодо результатів діагностики, розробляються профілактичні заходи, рекомендації та процедури, призначені для поліпшення стану системи чи попередження несприятливих ситуацій і подій.

Запропонований механізм діагностики діяльності підприємств з врахуванням ризику сприятиме вирішенню проблем функціонування суб'єктів господарювання в нестабільному ринковому середовищі.

Ефективність реалізації механізму діагностики визначається достовірністю інформації про ситуацію ризику на підставі встановлених критеріїв якості інформації. Процес управління інформацією представляють у вигляді чотирьох послідовних етапів.

На першому етапі даного процесу вивчається потреба в конкретній інформації, визначаються пріоритети інформаційних характеристик виявлених проблем, джерело і технологія отримання інформації, якість технічних засобів її вимірювання і контролю.

Істотним чинником, що визначає збір інформації, є доступність до джерела отримання необхідних даних. Але доступне джерело може бути недостатньо інформативним, що призводить до постановки необ'єктивного діагнозу. Потреба в збільшенні обсягу інформації істотно зростає з ускладненням об'єкта дослідження. Зростання обсягу інформації окрім зменшення невизначеності про даний об'єкт, несе і негативні наслідки, пов'язані з втратою адекватності сприйняття інформації, утруднює аналіз і здорожує її обробку.

На другому етапі визначається належність інформації до визначеної групи або класу за принципом схожості і однорідності, проводиться фільтрація - виключаються дані, що не відносяться до даної проблемної ситуації, формується комплексне уявлення про неї.

На третьому етапі, виділяють найбільш перспективні інформаційні повідомлення, здійснюють їх оцінку, при цьому визначають вихідні дані з підвищеною інформаційністю. Для оцінки стану об'єкта, виявлення тенденцій і закономірностей його розвитку розраховують індекси і синтетичні показники.

На четвертому етапі аналізується інформація на предмет її актуальності і можливості використання досягнень вітчизняної і зарубіжної науки управління в рішенні аналогічних проблем. Результатом завершальної стадії даного етапу є висновок про інформаційне представлення проблем ризику.

На цьому етапі можливі інформаційні втрати причиною є неправильна інтерпретація отриманих даних, переоцінка значущості тих або інших факторів і неможливість узагальнення ряду даних, що містяться в різних джерелах інформації.

Глибоке дослідження процесів діагностики ризику дозволило сформулювати типові проблеми інформаційного забезпечення ризику:

- приховування інформації підприємством під приводом комерційної таємниці;

- недостатність фактичної інформації про результати функціонування різних господарських об'єктів на момент її складання;
- недостатня кількість висококваліфікованих фахівців, здатних грамотно проаналізувати отриману інформацію;
- недостатня ефективність комунікаційних каналів підприємства;
- складність отримання достовірної аналітичної інформації і істотне запізнювання в часі статистичних даних макро- та мезорівня;
- прагнення монополізувати інформацію на вищих рівнях управління.

Проблема оцінювання результативності діяльності підприємницьких систем завжди була актуальною в економічній науці. Потреба її вирішення виникає на різних рівнях управління економікою – від власників приватного підприємства до керівників великих структур. Термін “результат” може розглядатись як наслідок зміни стану певного об'єкта, зумовлений здійсненням виробничо-комерційної операції. Якщо провести математичну аналогію, то результат – приріст деякої змінної або різниця між її попереднім і наступним значеннями. Зрозуміло, що значення цього приросту може бути як додатним, так і від'ємним або взагалі нульовим. Аналогічно й результат може бути як позитивним, коли зміни є корисними, так і негативним, коли зміни деструктивні, або нульовим, коли змін немає.

1. Лук'янова В.В. Сучасний стан теоретичних основ діагностики діяльності підприємства // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. - №3. Т.1. – С. 52-58.
2. Швиданенко Г.О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: [монографія] / Г.О. Швиданенко, О.І. Олексик. – К. : КНЕУ. 2002. – 192с.
3. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом промышленных предприятий: дис. На соискание науч. степени д-ра экон. Наук: 08.06.01 / Воронкова А. Э. – Луганск. – 2001. 482с.
4. Вартанов А.С. Экономическая диагностика деятельности предприятия : организация и методология / Вартанов А.С. – М. : Финансы и статистика , 1991. – 81с.
5. Лук'янова В.В. Математичне забезпечення діагностики об'єкта господарської діяльності з урахуванням ризику // Економіка і прогнозування. – 2008. – №2. – С. 129-144.
6. Лук'янова В.В. Механізм діагностики діяльності підприємств з урахуванням ризику: дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон.наук: 08.00.04 / Лук'янова В.В. - Донецьк. – 2009.

DIAGNOSIS ENTERPRISE OPERATION TAKING INTO ACCOUNT OF RISK

S. Hrynychutska

*Ivan Pul'uj National Technical University of Ternopil
Rus'ka st., 56. UA-46001 Ternopil, Ukraine*

This article analyses approaches to diagnosis, the mechanism diagnostics of enterprise with regard to risk, defined problems of information diagnostic of risk.

Keywords: diagnostic, mechanism diagnostics of enterprise with regard to risk, diagnostic information of risk.

*Стаття надійшла до редколегії 15.11.2013,
прийнята до друку 02.12.2013*